

Ak Parti ve İbni Haldun'un Mukaddimesindeki Kimlik İnşasının Mukayesesi¹

Hüsamettin İNAÇ, Fatma ÖZATEŞ

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, husamettin.inac@dpu.edu.tr, ORCID:
0000-0002-6922-2010

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, ozatesf1@gmail.com

Makale Bilgisi

Özet

Makale Tarihsel Süreci:

Geliş Tarihi:24/07/2023

Düzeltilme Tarihi:07/09/2023

Kabul Tarihi:03/11/2023

Anahtar Kelimeler: AK Parti,
Kimlik, Kimlik Tasviri,
Muhafazakâr Demokrasi, İbn
Haldun

JEL Kodları: Z10, Z13, Z18

Bugüne kadar farklı muhafazakârlık türleri gün yüzüne çıksa da AK Parti'nin muhafazakâr demokrasi tasviri birtakım noktalarda bunlardan ayrılmaktadır. Zamansal boyutu olmayan her çağa uygun kabul edilmiş İbn-i Haldun'un Mukaddime eserinde devletin yapısı, bu devlette oluşması gereken toplumun kimlik yapılanması ve bunların tamamına atfedilen anlam büyük ölçüde önemlidir. Çalışmamızda günümüz Türkiye'sine uyarlanmış bu eserin temel parametreleri kimlik eşliğinde incelenmiştir. Son 20 yılına damgasını vuran AK Parti, "Muhafazakâr Demokrasi" kavramındaki kimlik tasviri ile her çağa ve topluma uygun olan İbn Haldun'un Mukaddime eserinde oluşturulmaya çalışılan kimlik tasvirleri mukayeseli olarak incelenmiştir. Sonuç olarak çalışmamız AK Parti'nin mukaddimeden esinlenerek politik faaliyetlerine yön verdiği kanısında olmakla birlikte bu noktada bir takım öneriler sunmayı amaç edinmiştir.

The Comparison Of Identity Formation Of Ak Party and Mukaddime Of Ibn Khaldun

Article Info

Abstract

Article history:

Received: 24/07/2023

Revised: 07/09/2023

Accepted:03/11/2023

Keywords: AK Party, Identity,
Depiction of Identity,
Conservative Democracy, Ibn
Khaldun

JEL Codes: Z10, Z13, Z18

Although different types of conservatism have come to the surface so far, the AK Party's depiction of conservative democracy differs from them at some points. The structure of the state, the identity structure of the society that should be formed in this state and the meaning attributed to all of them are of great importance in Ibn-i Khaldun's Sacred work, which is considered suitable for any era that does not have a temporal dimension. In our study, the basic parameters of this work adapted to today's Turkey were examined in the context of identity. The AK Party, which has marked its last 20 years, has been studied in comparison with the depiction of identity in the concept of "Conservative Democracy" and the depictions of identity that are being tried to be created in Ibn Khaldun's Sacred work, which is appropriate for any era and society. As a result, our thesis believes that the AK Party directs its political activities by being inspired by the bible, but at this point it has aimed to offer a number of suggestions.

¹ İnaç, H. ve Özateş, F. (2023). Ak Parti ve İbni Haldun'un Mukaddimesindeki Kimlik İnşasının Mukayesesi, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 4(2), 320-334, DOI: 10.62001/gsijses.1332200

GİRİŞ

Hemen hemen her gün, her alanda ve çoğunlukla siyasi arenada karşımıza çıkan “Kimlik Kavramı” tartışmaya ve yorumlanmaya oldukça açıktır. “Muhafazakâr Demokrasi” söylemiyle dikkat çeken Ak Parti, kurguladığı kimliği bu söylem üzerinden yürütmektedir. Asıl önemli olan bu kimliği tanımlarken nelerden ya da kimlerden esinlendiğidir. Çünkü şu açıktır ki tanımlanan her kimliğin bir dayanağı vardır. Bu dayanaklar çerçevesinde kimlik kurgulanıp şekillenir ve politikalara yön verilir.

14. yüzyıl düşünür ve siyaset bilimcisi olan İbn Haldun’un günümüzde bile kaynak eser olarak geçerliliğini koruyan “Mukaddime” adlı eseri takdir edilesi bir eserdir. İbn Haldun eserinde bir kentin/ülkenin yönetiminin nasıl oluşacağını ve yönetim sürecini detaylı bir şekilde anlatıp bizlere adeta bir fener tutarak yol göstermiştir. Bu feneri birçoğumuz görmese de görenlerin olduğu aşikârdır.

İbn Haldun’un Mukaddimesine bakıldığı zaman tarih ilmini eleştirdiğini görmekteyiz. Bu konuda ilk eleştiriyi yapan da odur. Çünkü bu durumla o güne kadar karşılaşmamış yani kimsenin yapmadığı bir durumdur. Çoğu zaman tarihçiler dahi bunu yapma gayreti içerisinde bulunmamıştır. Hatta İbn Haldun tarihçilerin yazdığı eserlerin birçoğunun aslında tarihi eser değil de hikâyeye ya da masal olduğunu belirtmiştir. İbn Haldun’un farkı işte bu noktada belli olmaktadır. O, olaylara derin bir bakış açısıyla bakarak olayların altında yatan asıl sebeplerini araştırmıştır.

İbn Haldun’un bu kadar titiz bir şekilde gözlem yapmasında içinde bulunduğu koşulların etkisi azımsanamaz derecede büyüktür. İbn Haldun bir tarihçinin yapması da gerektiği gibi, olayları neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde yorumlamıştır. Aksi halde tarih ilminin özü açığa çıkmayacaktır. Hatta bu öze yaklaşmak dahi mümkün olmayacaktır. İbn Haldun’a göre tarih insanlar hakkında geçmişten o güne değin birçok noktada bilgi vermektedir. Asabiye bağı başta olmak üzere mülk tanımlaması, hadari ve bedevi toplum yapısı, ümran ilmi açıklamalarıyla bu noktalara ışık tutmuştur. Tüm bu kavramları açıklarken devlete, topluma ve hükümdara yani devlet başkanına tanımladığı özellikler, olması gereken vasıflar bütünü İbn Haldun’un ideal kimliğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, günümüz siyasal kimlik tartışmalarına “Muhafazakâr Demokrasi” adıyla farklı bir kavram kazandıran ve kimliğini bu isim altında toplayan AK Parti’nin, başlangıç noktasından itibaren günümüze kadar gelişinde etkili olan ve Mukaddime eseriyle bağdaşan ana unsurların mukayeseli incelenmesi sonucu oluşmuştur.

İbn Haldun Nezdinde Devlet ve Amacı

Devletin kuruluşunu etkileyen faktörlerden diğeri de sosyal toplumdaki ahvalleri bir düzene koyacak, bireyleri diğer bireylerin zulmünden koruyacak olan bir yetkinin varlığıdır.

İnsanları birbirlerine karşı koruyacak bir düzenleyici gereklidir. Çünkü insanların hayvanlık eğilimlerinde doğuştan düşmanlık ve zulüm (eğilimi) vardır. Yabancı hayvanların saldırılarına karşı kullanmak üzere kendilerinde var olan silahları, kendi türlerinden gelecek saldırıları önlemeye yetmez. Çünkü aynı silahlardan hepsinde vardır. Öyleyse bir başka şey gereklidir ki, onun yardımıyla birbirlerine karşı korunabilsinler. Bu bir başka şey, kendilerinin dışındaki herhangi bir hayvan olamaz. Çünkü tüm hayvanların kavrama ve esin alma güçleri eksiktir. Bu durumda o düzenleyici, insanların kendilerinden biri olmalıdır: Hepsine baskın gelen, hepsi üzerinde egemenliği ve (saldırılarına karşı) eziciliği olan bir düzenleyici. Öyle ki, artık kimse başkasına saldırmayı, başkasının hakkına geçmeyi başaramasın. İşte hâkimiyet kurmanın anlamı budur (Uludağ, 2007, s.98).

Böyle bir güç olmadan toplumda yaşam, güçlünün hep haklı olduğu ve istediğini yaptığı bir hale bürüneceği açıktır. Bu durumda devletin temel gayesi insanları tüm saldırılardan muhafaza etmek ve onların barış dolu birliktelik içinde yaşamalarını sağlanmak olacaktır. İnsanlara karşı yapılacak çok

türlü iç ve dış saldırılar olabilecektir. Fakat devlet her durumda bireyi korumakla yükümlüdür (Özkan ve Özer, 2023, s. 182).

Devletin kurulması insanların her türlü saldırıdan uzak, barış içinde yaşamaları amacına yöneliktir. Düşünürün kendi deyişi ile “hükümdarlık ve saltanat uyruğa hasıl olan izafi bir vasıf olup devlet ile sultan ile uyruk arasında manevi bir bağ olduğundan, uyruk hükümdara, hükümdar uyruğa nisbet edilir.” Yani, devletin ve hükümdarın varlık sebebi halkın yararına oluşudur. Bundan dolayı hükümdar toplumu koruma, onun menfaatlerini gözetme, geçimini sağlama ve her sınıfına iyi muamele etmek zorundadır. Devlet toplum içindeki bireyleri koruyup kollarken kimseye bir ayırım yapmaz (Yiğit, İnaç ve Güner, 2007, s. 87). Her sınıftan insana eşit muamele eder ve herkesi şefkatle kucaklar. Bunu yapmayan devlet amacını yerine getirmiyor demektir. Hem yalnızca devlet de halkın yararı için var değildir aynı zamanda hükümdarın da varlık sebebi halkın yararidir. Devlet ve hükümdar cemiyeti korumak, halkın menfaatini gözetmek, onun geçimini sağlayacak yollar bulmasına yardım etmek ve tüm bunları yaparken toplumun tamamına iyi muamele etmekle yükümlüdür (Şener, 2002).

İbn Haldun’a göre bütün siyasi rejimler, kaynağını kanunlara ve kanun koyucu bir kuvvete duyulan ihtiyaçtan alırlar. İnsan, yalnız bırakıldığı zaman başkalarının canına ve malına kastetmeğe meyil gösterebilir. İşte bundan dolayı, insanın var olan bu zarar verme eğilimini engellemek maksadıyla egemen bir güce ihtiyaç vardır (Özkan, 2022b, s. 243). İbn Haldun’a göre toplumsal yaşam bir zorunluluktur. Fakat meydana getirilen bu toplumsal yaşamın devam edebilmesi için de bir düzen koyucu ve yasaklayıcı bir gücün çıkması gerekir. Öyle ki bu egemen gücün kendisi de en nihayetinde bir insandır ve kendisinde haksızlık etme eğilimini taşımaktadır. Böyle bir durumda ilerleme yerine tekrar başa dönüş söz konusu olacaktır. Bunun sonucunda toplum egemen güce isyan eder hale gelir. İbn Haldun’a göre, bir toplumda baş gösteren bu karışıklığın önüne ancak bir takım siyasi kanunlar ile geçilebilir. Bu kanunlar ise halk tarafında hükümleri kabul edilmiş kanunlardır. Bu kanunlar üzerine kurulmamış olan bir devletin istikrar sağlaması mümkün değildir (Yıldız Turan, 2015, s.199).

Ayrıca İbn Haldun devletin diğer amaçları olarak da fukaranın ekonomik sıkıntılarını gidermek, ülkeyi özellikle alt yapı bakımından geliştirmek, halkın sağlık gereksinimlerini karşılamak, din işlerini düzene koymak, eğitim olanağı sunmak, ticari akışı kontrol altına almak ve buna benzer yükümlülükleri yerine getirmek olduğunu belirtmektedir. Özetle İbn Haldun devletin amaçlarını halkına hizmet ekseninde açıklamaktadır.

Devlet ve Mülk İlişkisi

Mülk kelimesi “bireyin sahip olduğu ve onun tasarrufunda yer alan mal” anlamını taşır. Aynı zamanda bu kelime, egemenlik, hâkimiyet, hüküm, yönetim, otorite ve en önemlisi devlet manalarında da kullanılmaktadır.

İbn Haldun, mülkü: “*Hadari toplulukların idaresine mülk (hükümdarlık, hanedanlık), başında bulunana ise melik yani hükümdar denir. Mülkten kasıt devlettir. Mülk sahip olmak demektir ve melik, mülke sahip olan, hükmedendir. Mülk asabiyetin gayesidir. Asabiyette asıl amaç iktidar olmak ve devlet kurmaktır*” (Uludağ, 2012, s.106) şeklinde açıklamaktadır.

İbn Haldun ifade ettiğimiz gibi Mukaddime adlı eserinde “mülkten maksat devlettir” diyerek mülk ile tanımladığı şeyi açıkça ifade etmesine rağmen mülk ve devlet kavramlarını kullanması zaman zaman yanlış anlaşılmalara yol açmıştır. Bu sebeple bazı düşünürler mülk ile devletin farklı olduğunu söyleseler de İbn Haldun bunları aynı manada kullanmıştır fakat mülk kelimesinin kapsadığı anlama bazı atıflar ilave etmiştir (Demircioğlu, 2013, s.84).

Onun siyaset teorisinin temelini oluşturan mülk kavramı eserlerinde genel olarak bir temel örgütü veya temel kurumu ifade etmektedir. İbn Haldun temel olarak mülk kavramını egemenliğe sahip örgütlenme olarak ifade eder (Hassan, 2010, s.246).

“İbn Haldun Metodu ve Siyaset Teorisi” isimli eserinde İbn Haldun’u ciddi bir incelemeye tabi tutan Hassan, mülk kavramının Mukaddime’de hükümdarlık anlamında kullanıldığını gösterir. Hassan mülk ve devlet ilişkisini şöyle açıklamaktadır (Özkan, 2022a, 141): Sosyal hayatın oluşmasıyla dünya imar edilmeye başlanır ve bu yaşam biçiminde ise insanların kendilerini tehlikelerden korumaları amacıyla bir yasakçıya ve sonrasında hâkime ihtiyaç duyarlar. Egemenlik aşamasındayken hüküm sahibi olanlar iktidarı ellerine almış ve halkı kendilerine itaate mecbur etmişlerdir. Devlet ile hükümetin anlam bakımından değerlendirilmesinde bu boyun eğdirme açısından farklılık gösterir. İktidar kurma ve hâkim olma ilişkisi insanlar açısından düşünüldüğünde doğal bir birlikteliğin oluşumunu meydana getirir. Bunun amacı düşmanlık ve zulmü engellemektir. Hükmetmek yalnızca kuvvet sahibi olmak demek değildir aynı zamanda zorla da olsa hükmünü icra etmektir. Her asabiye devleti kurmayı ve hükümdar olmayı başaramaz ancak toplumu kendisine boyun eğdiren, sınırları koruyan, vergileri toplayan ve temsilci heyetler gönderenler hükümdar olabilir (Özkan, 2019, s.1740).

İnsanların ötekilere yönelttikleri saldırıların önüne geçen bir bilge olmadan bu arbede içinde yaşamaları imkânsızdır. Bu sebeple bir yaptırıma gerek duymuşlardır. Bu yaptırım, başlarındaki liderle olur ve bu lider de beşeri tabiatın gereği gaddar olan başkandır. Bu durumda zorunlu olarak asabiyete ihtiyaç duyulur. Çünkü bahsettiğimiz sebeplerden ötürü, hiç bir saldırı ve savunma asabiyet olmadan tam olarak gerçekleşemez. Görüldüğü gibi mülk, bütün saldırıların kendisine doğru yöneldiği şerefli bir makam olduğundan ötürü savunma eylemlerine muhtaçtır. Yukarıda da temas edildiği gibi, bu hususta asabiyetsiz hiç bir şey tam olarak vuku bulmaz.

İnsanların yekdiğerine yönelttikleri tecavüzleri engelleyen bir hâkim olmadan kargaşa içinde bekaları ve yaşamaları imkânsızdır. Bundan dolayı bir müeyyideye (vâzı, yasak koyan, engel olan) muhtaç olmuşlardır. Bu müeyyide, başlarındaki hâkimdir. Bu hâkim de beşerî tabiatın icabı olarak mütehakkim ve kâhir olan meliktir. Bu hususta zaruri olarak asabiyete ihtiyaç vardır. Zira söylemiş olduğumuz sebepler- den dolayı, hiç bir taarruz ve müdafaa asabiyet olmadan tam olarak gerçekleşmez. Görüldüğü gibi söz konusu mülk, bütün taarruzların kendisine doğru yöneldiği şerefli bir mansıp olduğu için savunma hareketlerine muhtaçtır. Asabiyetler yekdiğerinden farklıdır. Her asabiyetin, civarındaki kavmi ve aşireti üzerinde bir tahakkümü ve tagallübü vardır. Her asabiyetin mülkü yoktur. Hakiki manada mülk, sadece raiyyeyi istibdadı altına alan, mal ve vergi toplayan, elçiler gönderen, hudutları koruyan ve gücünün üstünde kahir bir güç bulunmayan asabiyete mahsustur. Mülkün meşhur manası, hakikati ve mahiyeti budur (Uludağ, 2007, s.417).

Hüküm verebilmek için egemenlik kavramının gerçekleşmesi gerekir. Egemen olan politik bir birleşmenin yani mülkün gerçekleşmesi, yalnızca güç ve iktidar sahibi bir cemiyetin birlik içerisinde hareket etmesiyle mümkün olacaktır. Egemenliğin sürekliliği amacıyla kurulan bu siyasal yapı asabiyenin sonucudur. Ancak her asabiye bir devlet kurarak yönetime hâkim olamaz. Çünkü toplanan her cemiyetin asabiyesi kuvvetli olmayacaktır. Birtakım hükümlerin yerine getirilmesiyle hükümdarlık gerçekleşir. İbn Haldun egemenliği elinde bulunduranın siyasal iktidara da sahip olduğunu düşünür. Ancak bir siyasal iktidarı devamlı olarak yönetmek egemenliğin oluşmasına ve yönetmeye tek başına yeterli olmayacaktır. Özetle iktidar egemenlik için zorunlu olsa da yeterli bir koşul değildir. Tarihi devirlere bakıldığında da iktidar sahibi olduğu halde mülk seviyesine çıkamamış çok fazla örgütlenme mevcuttur (İnaç, 2022, s. 218).

İbn Haldun mülkün başlangıçta iyi amaçlarla kurulmasına karşın zamanla toplumda sorunların doğmasına neden olabileceği hususunda da durur. Bu sorunlar toplumu bozduğu gibi ilerleyen süreçte

mülkün yıkılmasına da sebebiyet vermektedir. Dünyevi menfaatlerin tamamını barındıran onurlu bir makam olan mülk herkes tarafından istenilen, insanlar arasında mülke sahip olmak için bir çekişme ortaya çıkmakta, bu da devlette ihtilaflar çıkmasının önünü açmaktadır.

Mülk, insan için tabii bir mansıptır. Zira açıklamış bulunuyoruz ki, insanlar için yaşamak ve var olmak, zaruri ihtiyaçlarını ve gıdalarını temin etmek üzere bir araya gelmeleri ve yekdiğeriyle yardımlaşmaları sayesinde mümkündür. Bir içtima meydana getirdikleri zaman, zaruret onları muameleye ve ihtiyaçları gidermeye, her birinin ihtiyaç duyduğu şeye el atmaya ve muhtaç olduğu şeyi diğer birinin elinden çekip al- maya davet eder. Çünkü hayvanî tabiatla, birbirine saldırma ve zulmetme hususu mevcuttur. Öbürü ise, elindekini karşısındakine vermemek için mukavemet edecektir. Zira bu hususta beşerî kuvvetin gereği, gadap ve gururun icabı budur. Böylece mukateleye müncer olan bir çekişme durumu ortaya çıkar. Bu da kargaşaya, kan dökmeye ve neslin kesilmesine sebebiyet veren, insanların ortadan kaldırılmalarına yol açar (Uludağ, 2012, s.417).

İnsanlar arzuladıkları mülke ulaştıklarında bu yolda harcanan tüm çabalar ve güçlükler unutulur. Geriye rahat ve huzur dolu günlerin yaşanması kalır. Dünyevi isteklerin baskınlığıyla insanlar refaha yönelme eğiliminde olur. Maddi olanakları artması ve iyileşmesiyle harcamalar da artar ve elit bir yaşam tarzını sürme insanlara cezbedici gelir. Fakat bu lüks içinde yaşam ve fazla rahatlık nefsin oynadığı bir oyun ve sonucu büyük bir faciadır. İnsan nefesine bu şekilde boyun eğdiğinde ise ne yazık ki ahlaki bozulmaların yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Durum böyle ilerleyince asabiyetin insana kazandırdığı iyi ve güzel nitelikler, güç, hâkimiyet yani kısaca mülk zamanla yok olur. Halkını korumak dâhil tüm görevleri üstlenen hükümdar halkının rehavete kapılmasına karşın önlemler almak zorundadır (İnaç, 2021, s. 119). Bu tembellik yüzünden azalan mülk ve asabiyet zamanla yok olur. Asabiyetin kaybıyla toplum değişim içerisinde olur ve bu değişim genelde olumlu yönde olmaz. Bu değişim asabiyetin zayıflamasını ve mülkün de zamanla yok olmasını beraberinde getirmektedir.

İbn Haldun, mülkün iki türünden bahseder. Bunlardan ilki tabii mülktür. Tabii mülkte halkın tamamı kötü amaçlar doğrultusunda yönetilmektedir. Tüm halkı belli bir maksadın ve arzunun icabına göre sevk ve idare eder. Bu zorbalığa rağmen halkı yönetebilmek yalnızca sağlam bir gücün baskı eşliğinde ortaya çıkarır. Bu idare zora, güce, galebeye, şahsi arzulara ve maksatlara dayanan keyfi, iptidai ve bir nevi hayvani bir şey olarak açıklanmıştır. Tabii mülkte insanın yapısındaki eğilim, karakter ve diğer doğal istekler ön plana çıkmakta ve bu nedenle tabii olarak adlandırılmaktadır. İkincisi ise siyasi mülktür. Burada amaç dünyevi ihtiyaçların karşılanması ve insana zarar verebilecek her durumdan ya da kişiden kaçınmaktır. Bu amaçla akla dayalı bir düşünce, yol gösterici olarak kabul edilir. İbn Haldun'a göre tabii mülkte yaşanan sorunlar ve orda elde edilen tecrübeler vasıtasıyla siyasi mülk düşüncesi ortaya çıkmıştır. Yani siyasi mülkün yolu tabii mülkten geçer denilebilir. Beşeri aklın önderliğinde kurulan bu mülk laik bir yönetim anlayışını vazeder. Her ne kadar laik bir düzen olsa da dine uygun davranışların benimsenmesi durumunda siyasi mülk insanlara daha çok fayda sağlar. Dünyevi faydalar temin etmek ve zararları defetmek hususunda akli düşünceye dayanan bu idare, tecrübelerle geliştirilmiş bir şekildir (Yaşar, 2016, S. 517).

İlm-i Umran

Umran kelimesi, “umr” kökünden gelen bir mastar olup bayındırlık ve mamurluk anlamlarını içerir. Sözlüklere bakıldığında ise başlıca şu anlamlarını sıralayabiliriz; (bir yerde) oturmak, yaşamak, (bir yeri) ziyaret etmek, (bir bina) inşa etmek, (bir yerin kendisi için) insanlar, sık sık ziyaret edilmek, iyi durumda tutulmak. İbn Haldun umranı, toplum açıklamalarıyla tüm düşünce sisteminin merkezine oturtur ve bunun etrafında çoğu düşüncesini geliştirir. Kendi kavramı olarak umran ilmini yeni kurduğu ilmin ismi olarak nitelendirir. O, tarihten toplumsal gerçekliği tanınmasını, değişimin

nasıl ve niçinini bilmesini isterken ona, bu uğraşında dayanak olacak ilmi, yani “Umran İlmi”ni sunmaktadır (Yılmaz, 2009, s.10).

İbn Haldun, kurucusu bulunduğu umran ilminde toplumsal gerçekliğin doğal ve nesnel yasalarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Toplumsal bir olguyu başka bir toplumsal olguyla açıklamıştır. İbn Haldun’un yöntemleri 14. yüzyıldan itibaren büyük bir ses getirmiştir. O yıllardan itibaren içtimai hallerin ve sorunların çözümlenmesi ve bilhassa uygulanması noktasında farklı bir konumuna yükselmiştir. Bu yöntemlerin başında olay ve olgular hakkında tümevarım bir tutum sergilemesi gelmektedir. Toplumsal olay, olgular ve parametreler arasındaki nedensellik bağına insanların iradesinden bağımsız bir şekilde ulaşılması mümkün değildir.

İbn Haldun'a göre, çeşitli kavimlerde, milletlerde, kabilelerde, nesillerde ve cemiyetlerde (o buna ecyâl, nesiller diyor) görülen farklılığın ve değişiklik durumların temel sebebi ekonomiktir, maişet konusunda tutulan yolların farklı oluşundan ileri gelmektedir. Toplumların bedevilik (göçebelik) ve hadarilik (yerleşik) hayat safhalarını yaşamaları tabii bir haldir. Bedevilikten hadariliğe geçişi sağlayan, yani medenileşmeyi temin eden sebepler de ekonomiktir. Bunlar zaruri, lüzumlu (haci) ve lüks (kemali) ihtiyaç maddeleridir. Bir toplum zaruri ihtiyaç maddeleriyle yetinmek zorunda ise bedevi ve göçebedir. Lüks tüketime geçmişse, hadaridir. Bu iki hal arasında lüzumlu (haci) ihtiyaç maddelerini tüketen cemiyetler de bulunur. Şöyle de söylenebilir: Geri kalmış cemiyetler ilk, basit ve zaruri ihtiyaç maddelerini, geliştirmekte ve kalkınmakta olan cemiyetler haci ve lüzumlu ihtiyaç maddelerini, gelişmiş ve kalkınmış cemiyetler kemali ve lüks ihtiyaç maddelerini tüketirler. Böylece üretim ve tüketimin cemiyetlerin bünyeleri, yapı biçimleri ve içinden geçtikleri değişim süreci üzerindeki tesiri kısa ama özlü bir şekilde İbn Haldun tarafından gösterilmiştir. Bu bölüme Sosyalistler ve Marksistler büyük bir ehemmiyet vermekte, hatta buradaki fikirleri tarihî materyalizmin önemli bir merhalesi olarak değerlendirmektedirler (Uludağ, 2012, s. 323).

Beslenme ve güvenlik ihtiyacı insanı hemcinsleriyle beraber yaşamaya zorunlu tutar. İşte bu birlikteliğe ve bu birlikteliğin devamına dair örgütlenmeler sonucu ortaya çıkan ilişki biçimlerinin tamamına İbn Haldun umran adını vermektedir (Toku, 2020, s. 90). İnsanı toplumsal yaşamaya zorlayan iki ana sebep vardır. Bunlar, yalnız başına üretim yapamaması ve kendinden çok daha güçlü olan bazı yırtıcı hayvanlardan kendini koruyamamasıdır, yani kısaca beslenme ve güvenlik ihtiyaçlarıdır. Umran tanım olarak toplumsal yapının bütünü anlamını içerir. Buradan da anlaşılacağı üzere, İbn Haldun’da toplumun temeli olarak yardımlaşma fikrini benimsemiştir. Bu yardımlaşma düşüncesi insanın varoluş amacını da gerçekleştirecek bir dayanışmadır (Özdinç, 2006, s.72).

Saldırmak ve haksızlık yapmak insanın hayvani tabiatlarında mevcuttur. Yabani hayvanların tecavüzlerini def etmek için imal edilmiş olan silah, insanlardan gelen tecavüzleri defetmeye kâfi değildir. Çünkü aynı silah diğer insanların hepsinde mevcuttur. Şu halde insan nevi için içtima ve toplu olarak yaşamak zaruridir. Aksi takdirde insanların varlıkları ve onlar vasıtasıyla Allah’ın âlemi mamur ve onları kendine halife kılma yolundaki iradesi tam olarak gerçekleşmiş olmayacaktı. Bu ilmin konusu olarak tespit ettiğimiz umranın manası işte budur. (İnaç, 2005, s.113-115). İbn Haldun’un bu satırlarından onun, modern Batı felsefesine damgasını vurmuş bazı düşünürlerin fert toplum ilişkilerini bir rekabet ortamı olarak yansıttığı durumun aksine, toplumu birbiriyle gönüllü yardımlaşan fertlerden müteşekkil bir yapı olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Köklerini Antik Yunan felsefesinden ve içinde yaşadıkları çağın şartlarından alan bu düşünürlerin, ferdi başka bir ferdin kurdu sayan ve bu kurtların birbirleriyle mecburen/kerhen toplumsal sözleşmeyle bir araya geldiklerini ve bu birliktelikte sürekli olarak güçlünün zayıfı tasfiye ettiğini –doğal seleksiyon- iddia eden fikirlerinin aksine, Müslümanların toplumsal yaşayışa dair söyleyecek sözlerinin tecessüm etmiş şekli olan İbn Haldun’da toplum, Allah’ın halef olarak verdiği emaneti ifa etmek için birbirleriyle

yardımlaşan fertlerden müteşekkil oluşumdur. İbn Haldun için toplum canlı bir varlıktır ve doğal olarak sair canlıların gelişim sürecinde uydukları kanunlara kendisi de tâbi olmaktadır. İbn Haldun'un bu noktada, devlet, toplum ve medeniyetlerin insan organizması gibi doğma, büyüme, gerileme ve çöküş aşamalarından geçtiklerini savunan uzviyetçi yaklaşıma ve tarihin hareketinin ve toplumların çöküş veya yükselişlerinin sürekli çevrimsel bir karakteri olduğu fikrini benimsediğini söyleyebiliriz. Anlaşılacağı üzere İbn Haldun'un düşünceleri bu iki yaklaşımın ötesindedir (Özdiç, 2006, s.72-73). İbn Haldun, toplumun gelişimini iki etken üzerinde detaylandırır: Dış etkenler ve iç etkenler. Dış faktörleri iklim, çevre ve din olmak üzere üç çeşitte inceleyebilmekteyiz. İç faktörler ise iki tanedir: bedavet ve hadaret. Çalışmanın konusunun kapsamı gereği olarak bu ve alt başlıktaki faktörlerinden hadaret, bedavet, asabiyet, mülk ve umran kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır (İnaç, 2014, s. 38).

İbn Haldun toplum tahlillerinde bazı kategoriler oluşturur. Bedevi ve Hadari toplumlardan bahseder. Ona göre toplumlar hadari ve bedevi olma durumunu mutlaka yaşarlar ve bu yaşanması gereken doğal bir süreçtir. İbn Haldun bu yeni ilme Umran İlmi demektedir (İnaç, 2017, s. 111). Bu kavram bazı yazarlara göre kişinin gücünü dışarıya aksettirmesi, yaşadığı ortamı kendini ifade edebileceği bir alan şekline dönüştürmesi, bir uygarlık inşa etme sürecini, toplumsal yapıyı, toplumsal kurumu ve burada ortaya çıkan ilişkiler bütünü içerir. Esasında, kişilerin toplumda bir arada yaşama çabalarıyla kurdukları teşkilatlar ve bunların neticesi olarak ortaya çıkan bütün ilişkileri kapsar. Büyük ve geniş bir yelpazeyi ifade eder (İnaç, 2004, s. 57).

Mukaddimenin Uludağ ve Rosental çevirileri mukayese edildiğinde ise İlm-i Umran'ın kapsadığı konuların özeti şöyledir; toplumsal birlikteliğin doğması, köy ve şehir hayatlarında toplum halinde yaşamın sebepleri ve getirdikleri, politik hükümler ve beraberinde getirdiği oluşumlar, bunlara duyulan ihtiyaç, ekonomik faaliyetler ve sunduğu sosyal ilişkiler/ımkânlar, entelektüel eylemler.

Bedavet ve Hadaret

İbn Haldun toplumsal yaşam şekillerine ait bulgularını temel alarak tespit ettiği hayat düzenlerini ve bunların ortak noktalarını baz alarak bedevilik ve hadarilik şeklinde iki tasarı sunmuştur. Bu ayrımı yaparken insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için zaruri ihtiyaçlarını nasıl elde ettiklerine bakmıştır. İbn Haldun'un bu bedevi ve hadari yaklaşımı, günümüzün kırsal ve kentsel yaşam biçimini akıllara getirmektedir.

İbn Haldun umran, asabiyet ve mülkle ilgili fikirlerini çoğunlukla bedevilik ve hadarilik kavramları üzerinden tahlil etmiştir. Toplumda görülen değişim ve gelişimleri bu unsurlarla eşliğinde açıklamaya çalışmış bu sebeple bedevilik ve hadariliğe yönteminde oldukça geniş yer vermiştir.

Bedevi Arapça bir kavramdır ve bir şeyin ilk hali anlamına gelen be-de-ve kökünden meydana gelmiştir. Bedevi kelimesi Araplar tarafından dağda/bayırda/çölde özetle şehir dışında yaşayan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır (İnaç, 2003, s. 348). İbn Haldun'da ne anlam ifade ettiğine bakacak olursak öncelikle toplum kavramını tekrardan ele almakta fayda vardır. Ona göre toplum, belli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir araya gelmiş insanların bütünüdür. Doğal olarak bu insanlar bir araya geldiklerinde öncelikle temel ihtiyaçlarını giderirler. (Burada Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi düşünülebilir.) Kısaca Bedavet, toplumsallaşma sürecinin ilk aşamasıdır. İbn Haldun'a göre Bedavet tabii olan hâldir. Bedavet, hadareten daha eskidir ve umranın aslıdır; hadaret ise bedavetin uzantısıdır. Çünkü bina etmek/yapmak tabiata müdahaledir ve asla muhaliftir, aslanan ise yokluktur. İbn Haldun özetle şunu vurgulamaktadır; bedavetin gayesi hadarileşip mülk sahibi olmaktır ve gerekli şartlar sağlandığında bedavet sürecini yaşayan her ulus, hadariliğe geçmeyi hedeflemektedir (Özdiç, 2006, s.73).

Hadari kelimesinin de köken ve etimolojisi Arapçadan gelmez. Hazır olma, mevcut olma gibi anlamları barındıran ha-da-ra kökünden türetilmiştir. Araplar bu kelimeyi bedevi kelimesinin tam tersi olarak, imar edilmiş kesimlerde yaşayanları tanımlamak için kullanırlar. Tekrar İbn Haldun'un toplum tanımına dönülürse hadaret, temel gereksinimlerini gidermiş insanların toplumsallaşma sürecinin ikinci ve son aşaması olan olgunluğun ihtiyaçlarını karşılamak için çaba içerisinde oldukları evredir (İnaç ve Yacan, 2018, s. 320).

İbn Haldun'a göre insanın üç çeşit ihtiyacı mevcuttur. Bunlar; zaruri, hâci, kemali ihtiyaçlardır. Zaruri ihtiyaçlar sağ kalabilmek için zorunlu olan beslenme ve güvenlik konularıdır. Hâci ihtiyaçlar, zorunlu olmayan fakat varlığı insanı rahatlatır ve gelecekte zaruri olan ihtiyaçlarının karşılanmasında fayda sağlayacak ihtiyaçlardır. Kemâli ihtiyaçlar ise gelecekteki ihtiyaçlarını karşılamış ve bu konuda kaygı taşımayan, yalnızca fikir, estetik, zevk gibi kaygıları karşılamaya yönelik ihtiyaçlardır. İbn Haldun'a göre toplumun iç gelişimi bedavetten hadarete doğrudur ve bu kaçınılmazdır. Bunu İbn Haldun'un düşüncesine göre insanın tatminsizliği ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Kişi bir birey olarak beslenme ve güvenlik ihtiyacını garantilediği zaman ikincil derece ihtiyaçlarını hedef edinmektedir. Toplumun ileri aşaması olan hadari toplum da tıpkı insan gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığı ölçüde kemâli ihtiyaçlarını arzulayacaktır. İbn Haldun'un umran söylemi saf bir girizgahı olan bedavetle başlayıp, insanın kemâli ihtiyaçlarının peşine düştüğü hadarete ve ne yazık ki bozulmaya doğru ilerleyen bir değişimdir (Uludağ, 2012, 326- 327).

İbn Haldun'a göre bedeviler iyiliğe en yakın toplumlardır. Kalabalık bir ortamda yaşamadıkları için fazla kişiyle bağ kurmazlar. Bu da onların fitratları gereği yani toplumun ilk aşaması olmasından ötürü iyi kılar. Bununla beraber bedevi yaşamın özünde zaruri ihtiyaçların giderilmesi yer aldığı için keyfi arzuların peşinden koşacak kötü alışkanlıklardan uzaktırlar. Böylelikle insan fitratının yaşama ihtimali olan kötü eylemlerden uzak olurlar. İbn Haldun bu durumu şöyle açıklamaktadır: “*Her ne kadar bedeviler de tıpkı onlar (hadariler) gibi dünyaya (ve maddi menfaatlere) yönelmişlerse de, onların bu tutumları sadece zaruri ihtiyaç maddelerine inhisar etmekte, refah nevinden olan maddelerle ilgili bulunmamakta, haz, zevk (ve arzularla) ve bunların sebep ve saikleri ile alakalı olmamaktadır. O yüzden bedevilerin muamelelerindeki (kötü) adetleri bu muamelelerin miktarı nisbetindedir. Yani hadarilere nisbetle bedevilerde vücuda gelen kötülük yapma temayülü ve fena huylar çok daha azdır*” (İnaç ve yaman, 2015, s. 30).

Bedeviler yaşadıkları ortamdan ve hayat biçimlerinden ötürü kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla her zaman hazırda olurlar. Çünkü bunu onlar için başka kimse yapmaz, kendilerini devamlı koruma altına almak zorundadırlar. Bu sayede de savaşma ruhunu ve gücünü en üst seviyeye taşırlar. Böylesi bir yaşam bedevilerin fiziksel kuvvetini ve her zorluğa karşı dayanıklılıklarını arttırmıştır. Metanet huyları ve cesaret seciyeleri güçlense de bedevi yaşamında sağlam bir eğitimden bahsedilemez. Daha çok tecrübeye dayalı bir eğitim süregelir. Buna karşın bedeviler, hadarilere göre hayra, fazilete, iyiliğe ve güzel ahlaka daha yakın olurlar. Bunun sebebi bedevilerin ihtiyaçlarının az oluşudur. İhtirasları zaruri ihtiyaçları kadardır (İnaç ve Ünal, 2013, s. 226).

İbn Haldun hadarilik ve bedevilik kavramlarını insanların daha çok geçimlerini temin etme şekline göre ayırmaktadır. Bedevileri anlatırken tarımla uğraşan toplumlar olarak, hadariliği anlatırken ise yerleşik olma durumundan çok medeniyet kavramıyla ilişkilendirir. Tarımla uğraşan bedevileri köy yaşamına, yerleşik durumda olan hadarileri ise şehirli hayatına benzetir. Ve bunlar neticesinde de kıyafetlerinin, beslenme şekillerinin ve çeşitliliğinin geliştiğini anlatır (İnaç ve Erdoğan, 2006, s. 13). Asabiyetin asıl maksadı olan mülk kurulduktan sonra insanlar refah içerisinde yaşamaya başlar. Çünkü hükmettikleri diğer asabiyelerin imkânları ve zenginlikleri onlara geçmiştir. Bu durumda insanlar yaşamlarını devam ettirebilme düşüncesini geride bırakıp elde edilen bu ganimetin keyfini

sürmeye başlar. Zenginliği artan toplum refahını daha da arttırmak ve lüks bir yaşama kavuşmak amacıyla bu lükse uygun evler, binalar, yiyecek ve giyecekler tedarik etmişlerdir. Tüketimdeki bu isteğin getirdiği alışkanlıklar zaman içerisinde toplumda birtakım sanat dallarını ve yeni meslek gruplarını ortaya çıkarmıştır.

Bu sosyal ve ekonomik gelişim insanlara mühim katkılarda bulunsa da sonucunda ortaya çıkan rahatlık, toplumu ahlaki yönden kötü etkiler. Rehavete kapılan hadariler güzel işlerden uzaklaşırlar ve savaşçı özelliklerini kaybederler. Bununla birlikte cesaretleri de kaybolur.

İbn Haldun “*Hükümdarlık ve ona tâbi olan hususlar, iyilik ve düzgünlük cihetinden yerinde olursa, sultanın varlığından kast olunan husus en mükemmel bir şekilde husule gelmiş olur. Şayet hükümdarlık güzel ve maksada uygun olursa, raiyyenin maslahatı da öyle olur. Kötü ve haksız ise; bu, onlar için zararlı ve mahvolma sebebi olur. Şayet hükümdar rıfk ile muamele eder, tebaanın kusur ve kabahatlarını görmezlikten gelir ve bağışlarsa, halk ona can atar, ona sığınır, sevgisini kana kana içer ve düşmanlarıyla yaptığı savaşlarda onun uğrunda canlarını feda ederler. Böylece, hâkimiyet her cihetten düzelir*” (Haviland, 2002, s. 144). Bunları söyleyerek hükümdarın zulmünün hadari toplumların kuvvetini kıracağını vurgulamıştır. Bu metanet kaybıyla ve oluşsan tembellikle devlet çökmeye yüz tutar. Bu sebeple hadariliğin sonucunda devlet yok olacaktır.

Yönetim şekli olarak da birbirinden ayrılan toplumlarda; bedeviler kabile lideri ile yönetilirken hadarilerde bu liderin yerini devlet başkanlığı alır. Kabile liderinin seçilmesi için belirli ölçütler bulunmamaktadır. Çoğunlukla yaşı büyük ve tecrübesi fazla olan kişi kabilenin reisi olarak seçilmekte. Hadarilikte ise devlet kurulup toplumu yöneten kişi yönetimin tek sahibi olduğundan ötürü devlet başkanlığına geçiş tamamlanır (Delanty, 2013, s. 71).

İnsanların geçimlerini sağlamak için hâci ve kemali ihtiyaçlarından evvel zaruri ve basit olan şeylerden işe başlarlar. Toplumların bedevi ve hadari hayat safhalarını yaşamaları tabii bir haldir. Bedevilikten hadariliğe geçişi sağlayan yani medenileşmeyi temin eden sebepler de ekonomiktir. Bir toplum zaruri ihtiyaç maddeleriyle yetinmek zorunda ise bedevi ve göçebedir. Lüks tüketime geçmişse, hadaridir (Budak, 2019, s.223).

İbn Haldun kendinden önce hiçbir düşünürün dile getirmediği kavram ve düşüncelerle sosyolojinin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Yaptığı çalışmanın derinliğiyle asırları aşmayı başarmıştır. Özellikle asabiyet, devlet, devletin aşamaları/ömrü/etkisi gibi konularda ileri sürdüğü özgün fikirler bu ünün kazanılmasında önemli bir rol oynamıştır.

İbn Haldun bilhassa asabiyet kavramını ve devlet konusunda asabiyetin önemini ve bu noktada tasvir ettiği aidiyet bağı eşliğindeki kimlik tasviri kendisinden sonra gelen pek çok düşünür ve lideri etkisi altında bırakmıştır. Günümüzde dahi birçok toplumsal ve siyasi gelişmeleri kavrayabilmek amacıyla onun fikirleri ve düşünceleri incelenmektedir.

İbn Haldun’un siyasal arenada gücün önemine dikkat çekmesi, başka toplumların egemenliğine girenlerin hızla yok olması, farklı kabile ve cemaatlerin bir arada bulunduğu topraklarda pek az sağlıklı bir devlet kurulacağı, hükümdarın asabiyete ve mülke dair tutumlarının adil olması gibi birçok tespiti günümüz için de geçerlidir. Toplumsal ve siyasal hayatta özellikle asabiyet ve din vurgusu yapması, akli ilimlerin güçlü bir politik yapının oluşturduğu hadari toplumlarda mümkün olduğu gibi tespitleri gerçekçi yönünü ortaya koymaktadır.

Sonuç

AK Parti hem zihinsel olarak, hem de bedenen son derece dinamik bir yapıya sahiptir. Diğer insanlarla sağlam bir şekilde dayanışma halindedirler. İbn Haldun bu dayanışma ruhunu asabiyet terimi ile ifade eder. Asabiyetin nihai gayesini ise mülk olarak yani iktidar olarak gösterir. AK Partinin geçmişine ve bugününe baktığımız zaman halkın talep ve beklentilerinin göz ardı edilemeyeceği bu talep ve beklentilerin karşılanması gerektiği kanısındadır. 3 Kasımda AK Partinin iktidar olması halk iradesinin önemsendiğinin halkın talep ve beklentilerinin karşılandığının bir sonucudur. Her kesimden halkı kucaklama politikasıyla hareket eden AK Parti eskiyen siyasi düşüncelerden yeniliğe adım atma düşüncesi içerisinde hareket etmiştir. Siyasal açıdan esnek ve uyumlu bir parti imajı çizmiştir. Bu durum İbn Haldun'un asabiye kavramını akıllara getirir. Dayanışma kavramını temsil eden asabiye teriminin AK Partinin siyasi mekanizmasında halkın her kesiminden taleplerin dikkate alınması, uzlaşmacı tutum sergilemesi, esnek ve uyumlu bir şekilde hareket etmesi gibi noktalardan da yola çıkarak AK Parti tarafından benimsenen bir terim olduğunu görebiliriz. Bu noktada eski kimlikten sıyrılma çabası içinde olan AK Parti birçok noktada eleştiri yağmuruna tutulmuştur. Uygulama safhasında bu tepkiler göz önüne alınarak dinamik bir politika içinde olma çabası içinde bulunmuştur. Bu durum İbn Haldun'un Hadari olarak ifade ettiği kavramı akıllara getirmektedir. Hadari mevcut andaki iktidar sahiplerini ve iktidarın tüm nimetlerinden faydalanan kişiler olarak tanımlanmıştır. İbn Haldun Hadarilerin kolektif eylemin kaynağı olan asabiyetleri eriştikleri rahatlık sonucunda gerilediği için hükmetme gücünü sonsuza kadar ellerinde tutamayacaklarını belirtmiştir. Bu durum AK Partinin siyasi politikasına benzerdir. AK Parti kuruluşu itibarıyla iktidara aç, dinamik ve çalışkan bir bedevi topluluğu olarak da görülebilir. Kolektif eylemin oluşması için mutlaka bir uyarıcıya ihtiyaç olduğunu söyleyen Toynbee, bu uyarmayı meydan okuma olarak nitelemektedir. AK Parti de ortaya koyduğu kimlikle adeta bir meydan okumuştur. Nitekim bu meydan okuma olumlu bir şekilde sonuçlanmıştır. AK Parti göstermiş olduğu dinamik yapı neticesinde iktidara sahip olmayı ve bu iktidarı uzun yıllar boyunca elinde tutmayı bilmiştir.

İbn Haldun'un bahsettiği hadarilikten bedeviliğe dönüşü engellemek adına AK Parti'nin, varlığını daha da güçlendirerek gündemdeki politikalarına hız kazandırması elzemdir. Aksi durumda yıllardır koruduğu iktidarı kaybetme tehlikesi doğacaktır. Bilhassa bu varlığı sürdürüp politik eylemlerini devam edebilmesi için 2023 seçimleri büyük önem arz etmekteydi. Nitekim AK Parti'nin galibiyetiyle sonuçlanan bu seçim AK Parti'nin oluşturduğu asabiyesinin de ne kadar güçlü olduğunun göstergesi niteliğindedir. Bu kuvveti arttırmak, kurduğu kimliğin ve siyasi alanın devamını sağlamak adına mevzu bahis gündemde olan iddialı politikalarına değinmek isterim; savunma sanayisini büyük oranda millileştirmesi, dış politikadan bağımsız adımlar atması, kendini hiçbir kutba angaje etmemesi, geçici süreli ittifaklarla çıkarlarını koruması ve tüm bunların devamlı olmasını hedeflemesi gibi çeşitli çalışmalar yürütmektedir. Özetle AK Parti Türkiye ekseninde kalarak asabiyetini korumaya çalışmaktadır. Kaldı ki buna devam etmesi de gerekmektedir. İbn Haldun'un bazı açıklamalarına da değinecek olursak aradaki kuvvetli bağı bir nevi görmüş olacağız.

İbn Haldun' göre bir cemiyet için iktidarın ve huzurun oluşmasıyla nüfus büyük oranda çoğalır. Böylelikle de toplum üyelerinin sayısı artmış olur ve asabeler çoğalır. Onların nesilleri böyle bir refah ve nimet havası içinde yetiştirilmiş olur. Bu sebeple, sayıları bir kat daha artmış, kuvvetlerine de kuvvet katmış olurlar. Çünkü bu takdirde asabelerin çok oluşunun sebebi sayılarının fazla olmasından kaynaklandığıdır.

Özellikle ıslahatçıların ve idarecilerin yani günümüze uyarla devlet başkanlarının toplumsal olaylar ve durumlar üzerinde kesinlikle küçümsenemez tesirleri olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Kısaca bir cemiyetin gelişme, olgunlaşma, kalkınma ve yükselmesi için fikri ve idari bakımdan lider

kadrosunda bulunan kişilerin faaliyet ve çabalarının, o toplumun gelişme becerisi, temel yöneliş ve eğilimleri istikametinde olması icap etmesi gerekir.

Mukaddime, liderlerin toplum üzerinde kesinlikle küçümsenemez tesirleri olduğunu söyler. Bu yolda sarf ettikleri çabaları, donanımlı üstün fikirleri, kuvvetli tesir ve liderlik sıfatlarıyla sosyal gelişimin yolunu açtığını belirtir. Bu yoldaki engelleri kaldırır, bu gelişimin daha erken oluşmasını, sağlam esaslara dayanmasını, düzgün bir seyir takip etmesini, halkın bu harekete daha çok inanmasını ve rağbet etmesini, daha fazla onu kabul etme eğilimini kazanmasını temin ederler. Bunlarla beraber yöneticinin tebaaya ters düşerse kendiliğinden dışta kalacağını ve tebaanın kendine uygun bir lider seçerek ve bu doğal yoluna devam edeceğini belirterek devlet kurma yolunda olan tüm çağların fertlerine büyük mahiyette önemli birer pusuladır.

İbn Haldun'un açıklamalarını AK Parti nezdinde yorumladığımız zaman AK Parti'nin bu tespitlere son derece uygun hareket ettiği kanısındayım. Şöyle ki; Türkiye'nin en büyük kazanımı olarak altyapısını tamamlaması gösterilebilecek en net delil olur. Ekonomi, nüfus, endüstrileşme alanlarında da oldukça gelişme göstermiştir. AK Parti'yle birlikte bugünün Türkiye'sinde temel anlamda yol, köprü, hastane, baraj ihtiyacı olmamakla birlikte en önemlileri olan petrol-doğalgaz ihtiyacını karşılayabilen, dış alımda daha ucuza gaz temin edebilen bir ülke var karşımızda. Hatta yakın zamanda Trakya'yı Avrupa'nın gaz deposu haline getirerek dünya çapında gaz üretmesi, bu gazı az üretiyor olsa bile enerji fiyatlarını belirleyebilecek bir ülke konumuna gelmesi büyük bir başarı örneğidir. Büyük darbelerden, ambargolardan, askeri ve sivil kayıplardan, terör olaylarından, katliam ve saldırılardan, ekonomik krizlerden, sağ-sol ve mezhep çatışmalarından ve bunlar gibi daha birçok bunalımlardan güçlü Türkiye'ye evrilmesi ve bu yolda ilerlemesi ülke başında bulunan liderin başarısıdır. İctimai gelişmelerin ıslahatçılara değil, ıslahatçıların başarısının içtimai gelişmelere bağlı olduğuna mukaddime eserinde yer ayıran İbn Haldun'a iyi kulak veren ve faaliyetlerinin bu yönde sürdüren bir Ak Partiden bahsetmekteyiz.

İktidarın başlangıcında, devletin genişliği ve kuvveti, zorbaların alışkanlıkları oranına göre olduğunu belirtir İbn Haldun. Devletin uzun ömürlü olması da yine bu orana göredir. Çünkü var olan bir şeyin ömrü, tabiatındaki doğmuş olan güç oranına göredir. İbn Haldun'a göre devletin içyapısı yalnızca asabiyetten meydana gelir. Asabiyetin kuvvetli olduğu oranda içyapı dinamikleri de o derece kuvvetli olur ve varlığının süresi de buna bağlı kalır. Asabiyet ise, Mukaddime'de belirtildiği gibi nüfusun fazla olmasına dayanır.

İbn Haldun'un bu öneri ve mihenk taşı mahiyetindeki görüşlerini, AK Parti'nin çok güzel uyarladığını söyleyebiliriz. Gerek "3 çocuk politikası" gerekse de bu sayıya göre ailelere özellikle annelere maddi destekte bulunması bunları destekler mahiyettedir. Daha basit bir dille ifade edilirse nüfus çokluğunun asabiye kurma hususunda elzemdir ve bu asabiyeyle birlikte devletin iç dinamiği sağlanmış olur.

Hâkimiyet kurulan geniş alandaki büyük hanedanlıklar din temeline dayandığını söyleyen Mukaddime eseri bize din ile birlikte yönetimin esas kılınacağını bildirir. Dini davetin, yeterli sayıya dayanan asabiyet kuvvetine ek olarak devletin özündeki kuvvetini daha da arttıracığını vurgular. Mukaddimenin bu kurucu tabirlerini AK Parti'nin "muhafazakâr demokrasi" söylemine uyarladığı kanısındayım. Bunu girdiği tüm seçimleri birincilikle kazanarak ve siyasi hedefleriyle birlikte inanç vurgusu yaparak tebaayı arkasına almayı başarmıştır. Bu noktada yapacağım bir öneri şu olur ki; inanç, din ya da muhafazakâr söylemleriyle bu yola devam etmesi gereklidir fakat bunu daha dengeli bir şekilde yapması elzem olur. Çünkü günümüz gençlerinin en büyük şikâyet noktası din çalışmalarının genişlemesi ile bu alanda yapılan mesleki alım ve atamaların diğer başka bölümlerin önüne geçtiğidir. Bu gerçeği dengeli bir şekilde düzenlemesi Ak Parti'nin var olan konumunu ve ona

olan güveni arttıracaktır. Özellikle de gelecekte ülkenin kaderini belirleyecek olan gençlerimize yönelik yapılacak ıslahatlar ya da politikalar belki de Ak Parti'nin bulunduğu konumu daha da uzun yıllar korumasına vesile olacaktır.

Son olarak ifade etmek gerekir ki bu makalenin asıl amacı, AK Parti ve Mukaddimenin karşılaştırmasını yaparak aslında bu iki referansın birbirlerinden pek de bağımsız olmadıklarını göstermektir. Ayrıca, AK Partinin Mukaddimededen son derece esinlenerek politikalarına yön verdiği ve kimliğini bu yönde tasvir ettiği savımın aslında güçlü bir sav olduğunu bir nevi kanıtlamaktadır. Zamansal ve kavramsal birçok değişiklik olsa da mukaddimenin özü bir devletin kuruluş özüdür ve AK Parti bunu hassasiyetle dikkate alarak politikalarına ve bilhassa kimlik tasvirine işlemektedir.

KAYNAKÇA

- Budak, A. (2019). *Osmanlı Modernleşmesi Gazetecilik ve Edebiyat*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- Delanty, G. (2013). *Avrupa'nın İcadı*. (Hüsamettin İnaç, Çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Demircioğlu, A. (2013). *İbn Haldun'un insan düşüncesi ve medeniyet algısı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hassan, Ü. (2010). *İbn Haldun metodu ve siyaset teorisi* (4. Basım). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Haviland, WA (2002). *Kültürel Antropoloji* (Çev. Hüsamettin İnaç ve Seda Çiftçi). İstanbul: Kaknüs Yayınları
- İnaç, H. ve Erdoğan, S. (2006). "Postmodern Dönemde Kamu Yönetimi Algısı ve Kamusal Alan Tartışmaları," *Akademik Bakış: Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi Celalabad*, Sayı: 9. 1-16
- İnaç H. ve Ünal, F. (2013). The Construction of National Identity in Modern Times: Theoretical Perspective. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(11), 223-232.
- İnaç, H. ve Yaman, M. (2015). Ulus İnşa Stratejileri Bağlamında Avrupa Milli Marşlarının Sosyo-Politik Mukayesesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 17-34.
- İnaç H. ve Yacan, İ. (2018) Ülkelerin Markalaşma Süreci ve Marka Kavramı. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3). 317-331.
- İnaç, H. (2003). Makro Toplumsal Kuramlar Açısından Postmodernizm. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 341-351
- İnaç, H. (2004). Identity problems of Turkey during the European Union Integration Process. *Journal of Economic and Social Research*, 6(2), 33-62.
- İnaç, H. (2005). *Türkiye'nin Kimlik Problemleri*. Ankara: Adres Yayınları.
- İnaç H. (2014). "Çağımızın Toplumsal Algısını Temsil eden Parametrelerden Kimlik, Kültür ve Uygarlık Kavramlarının Sosyo-politik Analizi", *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 1. 35-57.
- İnaç H. (2017). *Faşizmin ve Sosyalizmin Sosyo-Politik Kökenleri*. 2. Baskı, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- İnaç H. (2021). *Uluslararası Güvenlik Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*, İstanbul: Kültür Sanat Yayınları.
- İnaç H. (2022). "New World Order in Post-Pandemic Process and Turkey". In: *Turkey and the Post-Pandemic World Order* (Edit: A. Salih İkiz), Lexington Books, ss.199-225.
- Özdiñç, Ö. (2006). İbn Haldun' göre bedavet ve hadarete fert toplum ilişkisi. *Bisav Bülten Dergisi*, (62), 71-79.
- Özkan, A. (2019). Burjuvazi ve Muhafazakâr Kimliğin Son Dönem Türkiye'sine Yansımaları. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10 (17), 1735-1751.
- Özkan, A. (2022a). Dış Politika ve Güvenlik Ekseninde Erdoğan Türkiye'si ve Putin Rusya'sı Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Özkan, A. (2022b). Siyasi Parti Kapatmalarına Ulusal Güvenlik ve Demokrasi Açısından Tarihsel Bir Bakış. *Türkiye İçin yeni Anayasa Vizyonu ve Yol Haritası Savaş Yayınevi*, 231-251.
- Özkan A. ve Özer, B. (2023). Politik Psikoloji Bağlamında Siyasal Bir Aktör Olarak Alparslan Türkeş'in Milliyetçilik Anlayışı, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 24, Sayı: 1, ss. 179-193.

Şener, C. (2002). *İbn Haldun'un devlet anlayışı*. İstanbul: Aydıuşu Yayınları.

Toku, N. (2002). *İlm-i Umran*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Uludağ, S. (2012). *İbn-i Haldun Mukaddime* (8. Basım) C.1.2. Ankara: Dergâh Yayınları.

Yıldız, M. (2010, Güz). İbn Haldun'un tarihselci devlet kuramı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 25-55.

Yaşar, A. (2016). İbn Haldun'a göre siyasi otorite ve liderlik. İçinde Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, (s. 513-527). İstanbul: Hukuk Vakfı Yayınları.

Yiğit, M., İnaç, H. ve Güner, Ü. (2007). Genişleme, Mali Yardım ve Ekonomik Büyüme Perspektiflerinden AB'nin İlk Dört Genişlemesinin Analizi. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8(2). 81-96

EXTENDED ABSTRACT

In the world we live in, we have a number of identities that try to guide us at certain points. There are accepted concepts of identity in society with their own characteristic features. Under the leadership of the AK Party, the discourse of “Conservative Democracy” and the depiction of identity attributed to this new concept appear as an accepted quality in the Turkish arena. New formations in accordance with the democratic structure are a must in Turkish political life. Parties need to define and develop their political identities. Although different types of conservatism have come to the surface so far, the AK Party's depiction of conservative democracy differs from them at some points. The structure of the state, the identity structure of the society that should be formed in this state and the meaning attributed to all of them are of great importance in Ibn-i Khaldun's Sacred work, which is considered suitable for any era that does not have a temporal dimension. In our study, the basic parameters of this work adapted to today's Turkey were examined in the context of identity. The AK Party, which has marked its last 20 years, has been studied in comparison with the depiction of identity in the concept of “Conservative Democracy” and the depictions of identity that are being tried to be created in Ibn Khaldun's Sacred work, which is appropriate for any era and society. As a result, our thesis believes that the AK Party directs its political activities by being inspired by the bible, but at this point it has aimed to offer a number of suggestions.